

پیش بینی رفتار اقتصادی، براساس آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه، با میانجیگری سواد اقتصادی

فریده نصیری^۱ و سکینه جعفری^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۶

DOI: 10.22047/ijee.2024.475711.2111

DOR: 20.1001.1.16072316.1404.27.105.6.6

چکیده: سواد اقتصادی و درک مفاهیم آن برای دانشجویان اهمیت ویژه‌ای دارد زیرا تصمیمات رفتاری و مالی آنان تأثیری بسزا بر وضعیت مالی و شغلی آینده‌شان خواهد داشت. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه علی آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی در رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی بوده است. پژوهش، با توجه به هدف، کاربردی و، با توجه به نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع پژوهش‌های توصیفی-همبستگی مبتنی بر مدل‌یابی ساختاری است. جامعه آماری پژوهش شامل همه دانشجویان مهندسی دانشگاه سمنان (۱۷۰۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای ۲۲۰ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسش‌نامه‌های رفتار اقتصادی، سواد اقتصادی، آموزش اقتصاد در خانواده و آموزش اقتصاد در دانشگاه بود. داده‌ها به‌وسیله آمار توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (پیرسون و تحلیل مسیر) تحلیل شدند. نتایج داده‌ها نشان می‌دهد آموزش اقتصاد در خانواده تأثیری معنادار بر سواد اقتصادی و رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی و نیز آموزش اقتصاد در دانشگاه تأثیری معنادار بر سواد و رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی دارد. همچنین تأثیر سواد اقتصادی بر رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی معنادار است. آموزش اقتصاد در خانواده با میانجیگری سواد اقتصادی نقشی غیرمستقیم، مثبت و معنادار در رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی ایفا می‌کند و آموزش اقتصاد در دانشگاه نیز با میانجیگری سواد اقتصادی تأثیر غیرمستقیم، مثبت و معنادار بر رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی دارد. نتایج پژوهش، اهمیت آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه را در ایجاد سواد اقتصادی و به‌تبع آن رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: آموزش اقتصاد، آموزش خانواده، سواد اقتصادی، رفتار اقتصادی

۱. مقدمه

بهبود، رشد و توسعه اقتصادی پایدار کشورها به عوامل بسیاری بستگی دارد که یکی از آنها گسترش کمی و کیفی سرمایه انسانی است (Ilugbusi & Adisa, 2024). داشتن سرمایه انسانی توانمند در گرو سیاست‌های آموزشی مؤثر و کارآمد است (Nwodoh, 2024) که مهارت فکری را فراهم می‌آورد که زمینه‌ساز توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فناورانه هر ملت است (Taiwo & Olanipekun, 2023). افراد، با توجه به محدود بودن منابع، محتاطانه تصمیم می‌گیرند، منابع را سازمان‌دهی می‌کنند و رفتار اقتصادی مناسبی را بروز دهند (Godwin et al., 2019; Mughal et al., 2024). اقتصاد از راه‌هایی، مانند مصرف، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و تولید، بر تصمیم‌گیری تأثیر می‌گذارد (Mankiw, 2020). رفتار اقتصادی به نحوه انتخاب‌های مالی افراد، از جمله برنامه‌ریزی مالی، پس‌انداز، بودجه، سرمایه‌گذاری و بازپرداخت بدهی، مربوط می‌شود (Cera et al., 2021; Greenberg & Hershfield, 2019) و از آنجایی که نسل جوان راه زیادی برای برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت مالی زندگی در پیش دارد (Yıldırım et al., 2024) درک رفتار اقتصادی، به منظور مدیریت اقتصادشان، مفید خواهد بود (Zahra & Anoraga, 2021).

رفتار اقتصادی، به عنوان موضوعی ضروری برای رشد اقتصادی (Patma et al., 2021)، متأثر از سواد اقتصادی است (Piscitelli & Duggento, 2022). سواد اقتصادی ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتار برای تصمیم‌گیری‌های درست و دستیابی به رفاه مالی فردی است (Mohaghegh Kia et al., 2021). سواد اقتصادی درک مفهوم اساسی اقتصاد و اجرای آن در نحوه رفتار افراد و تصمیم‌گیری اقتصادی تعریف می‌شود (Harsoyo et al., 2017; Thind & Ray, 2023). تصمیم‌گیری اقتصادی سبب ارتقای فرهنگ مصرف، سرمایه‌گذاری و رفتارهای اقتصادی منطقی و پایدار می‌شود و ابزاری مفید در امور زندگی اقتصادی افراد به‌شمار می‌رود (Wahyudi et al., 2024; Chernov, 2023; Ilugbusi & Adi, 2024). براین اساس، سواد اقتصادی و مالی و درک مفاهیم آن برای دانشجویان اهمیتی ویژه دارد زیرا تصمیمات رفتاری و مالی آنان تأثیری بسزا بر وضعیت آینده‌شان خواهد داشت (Pashaei et al., 2022). دانشجویانی که سواد اقتصادی (توانایی قضاوت آگاهانه و تصمیم‌گیری مؤثر درباره مدیریت پول) خوبی دارند در رفع نیازهای خود، به‌ویژه رفتار مصرف و سرمایه‌گذاری برای آینده، مؤثرتر رفتار می‌کنند (Mora & Bawono, 2021) و رفتار اقتصادی درستی (مدیریت کارآمد منابع مالی برای امنیت مالی در طول عمر) نشان می‌دهند (Mireku et al., 2023).

با توجه به نقش سواد اقتصادی در رفتار اقتصادی افراد، آموزش مفاهیم اقتصادی، به‌مثابه ابزار حیاتی توسعه مالی (Nicolaescu & Toderascu, 2023)، نقش محوری در تجهیز نسل‌های آینده به مهارت‌های موردنیاز برای رویارویی با چالش‌های اقتصاد جهانی دارد (Thao, 2023) چراکه با سرمایه‌گذاری‌های آموزشی مؤثر (Ozhand & Mahmoudpour, 2023) و افزایش سواد اقتصادی که دانش

ضروری مواجهه با دنیای پیچیده است (Liu & Zhang, 2021; Mawardi & Sahputri, 2022; Wee & Goy, 2022) می‌توان تصمیمات مالی بهتری گرفت، نتایج مالی را بهبود بخشید و به توسعه زندگی اقتصادی نسل‌های آینده و در نتیجه توسعه کشور کمک کرد (Nicolaescu & Toderascu, 2023). آموزش اقتصادی فقط در مورد انتقال دانش نیست بلکه در مورد شکل دادن به ذهنیت‌ها و نگرش‌های مالی نیز هست (Maman & Rosenhek, 2023).

با توجه به این امر مهم که خانواده اولین مکان آموزش است (Suratno et al., 2021) و سهمی در خورتوجه در آماده‌سازی فرد برای رفتار فردی و اجتماعی دارد (Dilek et al., 2018) و بینش‌های ارزشمندی برای فعالیت‌های روزانه (Wee & Goy., 2022)، از جمله رفتار مصرفی، می‌دهد (Erwinsyah, 2022)، آموزش اقتصاد در خانواده برای تضمین رفتار اقتصادی اهمیتی فزاینده دارد (Kim & lee, 2021). توجه به نقش خانواده و تأثیر آن بر شکل‌دهی رفتار اقتصادی ضروری است (Mankiw, 2020) زیرا اساس نسل هماهنگ است (Karimov, 2023). سواد اقتصادی، مانند آموزش رسمی، فرزندان را پرورش می‌دهد و با ارتقای سواد مالی رفتار مولد اقتصادی را هدایت می‌کند (Santos et al., 2021; Khalisharani et al., 2022). بدین ترتیب، تأثیری مثبت بر افراد برای برخورد با انتخاب‌های خود (Yao et al., 2022)، از جمله رفتار مصرفی و مولد، می‌گذارد (Suratno et al., 2021). آرچینن^۱ (۲۰۲۴) بر این باور است که نظام آموزشی نقشی مهم در توسعه کشور دارد و آموزش ابزاری بسیار مهم رشد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است (Nwodoh, 2024)؛ لذا، کیفیت آموزش و اثربخشی آن از مهم‌ترین دغدغه‌های مسئولان و تصمیم‌سازان امر توسعه در هر کشور است (Mokhtari & Rizvani, 2022). با توجه به اینکه آموزش تأثیری مثبت بر رشد اقتصادی دارد (Van Le & Tran, 2024)، آموزش سواد اقتصادی می‌بایست از موضوعات داغ آموزش رسمی باشد (Cangir et al., 2024) که برای انطباق با پیشرفت‌های فناوری و چشم‌اندازهای اقتصادی در حال تحول ضروری است (Ilugbusi & Adisa, 2024). در این میان، نظام آموزش عالی نقشی بسیار مهم در پیشرفت و توسعه اقتصادی جامعه دارد (Nwodoh, 2024). آموزش عالی زنجیره‌ای تولیدی است که خروجی آن منابع انسانی واجد شرایط است که زیربنای شکل‌گیری و توسعه ظرفیت‌های نوآورانه در خدمت توسعه کشور و کمک به دانش انسانی هستند (Trinh, 2023) و فرد را قادر می‌سازند ظرفیت‌های خود را توسعه دهد تا به خود و جامعه خدمت کند (Nzerem, 2021). بنابراین، ضروری است سیاست‌گذاران دانشگاه به آموزش رفتار اقتصادی به دانشجویان توجه کنند (Narmaditya & Sahid, 2023b) و با گنجاندن آموزش اقتصادی در برنامه درسی آموزش عالی به دانشجویان فرصت دهند که با افزایش سطح سواد اقتصادی خود به عوامل تغییر تبدیل و آماده مواجهه با موقعیت‌های اقتصادی پیچیده شوند (Bonai & Gonzalez, 2020) و رفتار اقتصادی نشان

دهند (Pimdee, 2020; Kusumojanto et al., 2021). با اوصاف ذکرشده، درگیرکردن جوانان در سواد اقتصادی و مالی از راه آموزش غیررسمی توسط خانواده تا آموزش رسمی توسط دانشگاه و آموزش عالی ضروری ابه نظر می‌رسد (Fitri et al., 2022; Lyn & Sahid., 2021) زیرا با ارتقای سواد مالی نگرش اقتصادی آنان تغییر می‌یابد و رفتار مولد و مصرف‌کننده اقتصادی آینده‌شان شکل می‌گیرد (Santos et al., 2021; Khalisharani et al., 2022).

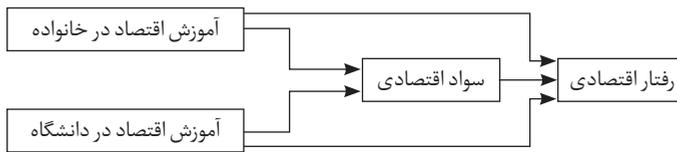
با توجه به اهمیت روزافزون سواد اقتصادی در زندگی فردی و بازارهای اقتصادی و نیز دانشجویان به‌عنوان آینده‌سازان کشور و نقش پُررنگ خانواده و دانشگاه در آموزش هر فرد، پژوهش حاضر به دنبال پیش‌بینی رفتار اقتصادی دانشجویان براساس آموزش اقتصادی دانشگاه و خانواده با میانجیگری سواد اقتصادی است.

پژوهش‌های داخلی و خارجی با توجه به رفتار اقتصادی دانشجویان انجام گرفته‌اند و نقش متغیرهای گوناگون در این رفتار ارزیابی شده است که به برخی از نتایج آنها اشاره می‌شود. محقق کیا و همکاران (Mohaghegh Kia et al., 2021) در پژوهش خود نشان داده‌اند که دانشجویان مؤسسه آموزش عالی پرند از سطح سواد مالی نسبتاً بالایی برخوردارند و ارتباطی معنادار بین سواد مالی آنان با رفتار و نگرش مالی شان وجود دارد. اوژند و محمودپور (Ozhand & Mahmoudpour, 2023) دریافته‌اند که میان دانش اقتصادی و سواد مالی با میانجیگری آموزش ارتباط وجود دارد. نتایج پژوهش سالسابیلا و همکاران (Salsabilla et al., 2022) نشان می‌دهد آموزش مالی در خانواده تأثیر درخورتوجهی بر مدیریت مالی شخص ندارد اما سواد مالی، همسالان و سبک زندگی بر آن تأثیرگذار است. مطالعه جونز و همکاران (Jones et al., 2019) اهمیت مناسب‌سازی آموزش مالی را با نیازهای فردی نشان می‌دهد. فیلیپس و کیراکوف (Phillips & Kiracofe, 2023) چشم‌انداز برنامه‌ریزی سواد مالی را در آموزش عالی بررسی کرده و نشان داده‌اند که وجود برنامه‌های سواد مالی در دانشگاه‌های دولتی بزرگ ضروری است و مؤسسات آموزش عالی به رویکردی استانداردتر و قوی‌تر برای آموزش سواد مالی نیاز دارند. هان (Han, 2023) تأثیر سطوح پایه و الزامات دوره اقتصاد را در دبیرستان بر سطح سواد مالی دانش‌آموزان بررسی کرده و دریافته‌اند که دانش‌آموزان سطح بالای دبیرستان از سطوح سواد مالی عینی و ذهنی مثبت و قوی‌تری، در مقایسه با دانش‌آموزان سطح پایین، برخوردارند. همچنین بهبود کیفیت و در دسترس بودن برنامه‌های درسی آموزش مالی، مانند دوره‌های اقتصادی، دانش‌آموزان را از موضوعات مالی افزایش می‌دهد. براساس نتایج پژوهش بوهم و همکاران (Bohm et al., 2023)، عواملی، مانند جنسیت، تحصیلات پدر، پیشینه مالی خانواده و تجربه کاری، بر سطح سواد مالی دانشجویان مقطع کارشناسی تأثیر دارد. پارک و همکاران (Park et al., 2022) در مطالعه خود بر اهمیت سواد مالی و آموزش آن به دختران تأکید می‌کنند. «تأثیر سواد مالی بر رفتار پس‌انداز دانش‌آموزان» عنوان پژوهش عیرفان و همکاران (Irfan et al., 2023) است که نشان می‌دهد

سواد مالی به طور درخور توجهی بر رفتار پس انداز تأثیر دارد. بوآنا و پاتریسیا (Buana & Patrisia, 2021) تأثیر سواد مالی، خودکارآمدی مالی و وضعیت اقتصادی جامعه را بر رفتار مدیریت مالی دانشجویان دانشکده اقتصاد دانشگاه ایالتی پادانگ^۱ بررسی کرده و نشان داده‌اند که سواد مالی و خودکارآمدی مالی بر رفتار مدیریت مالی تأثیری مثبت و معنادار دارد اما وضعیت اقتصادی جامعه چنین تأثیری ندارد. این مطالعه اهمیت گنجاندن ملاحظات اقتصادی و اجتماعی را در برنامه‌های سواد مالی در محیط‌های آموزشی نشان می‌دهد. تیند و ری (Thind & Ray, 2023) اثربخشی برنامه‌های سواد مالی را بر شکل دهی رفتار سرمایه‌گذاری محتاطانه نشان می‌دهند و بر حمایت از ادغام آنها در برنامه‌های درسی آموزشی تأکید می‌کنند. سهروات و همکاران (Sehrawat et al., 2021) با تأکید بر نقش سواد مالی، رفتار مالی و ویژگی‌های شخصیتی مسیر رفاه مالی را در هند بررسی کرده و نشان داده‌اند که درک جامع سواد مالی با ترکیب جنبه‌های روان‌شناختی سیاست‌گذاری مؤثر و طراحی برنامه درسی را آسان می‌کند. این تحقیق از ادغام راهبردهای روان‌شناسی در برنامه‌های سواد مالی برای افزایش رفاه مالی افراد و رفتارهای مالی مسئولانه حمایت می‌کند. میرکو و همکاران (Mireku et al., 2023) در پژوهش خود با عنوان «آیا بین سواد مالی و رفتار مالی ارتباطی وجود دارد؟» نتیجه گرفته‌اند که دانشجویانی که سواد اقتصادی دارند به احتمال زیاد رفتار اقتصادی درستی از خود نشان می‌دهند. لئو و ژانگ (Liu & Zhang, 2021)، نیآوردی و سحپوتری (Mawardi & Sahputri, 2022) و وی و گوی (Wee & Goy, 2022) نیز در پژوهش خود نشان داده‌اند که آموزش اقتصادی سواد اقتصادی را شکل می‌دهد و برای دانش‌آموزان در مواجهه با دنیای پیچیده ضروری است. مطالعات جوهان و همکاران (Johan et al., 2021) و سوراتنو و همکاران (Suratno et al., 2021) از ارتباط قوی سواد مالی در خانواده و رفتار اقتصادی دانش‌آموزان حمایت کرده‌اند. باربوزا^۲ و همکاران (Barboza et al., 2021) ارتباط بین سواد اقتصادی و رفتار فردی را بین دانشجویان بررسی کرده و پیچیدگی تصمیم‌گیری مالی و نیاز به برنامه‌های آموزش مالی را که هم به دانش و هم به رفتار توجه دارند ضروری دانسته‌اند. نارمادیتیا و همکاران (Narmaditya et al., 2023a) در پژوهشی با هدف بررسی تأثیر آموزش اقتصاد در خانواده بر رفتار اقتصادی دانشجویان و نقش سواد اقتصادی و کارآفرینی نشان داده‌اند که بین آموزش اقتصادی خانواده و رفتار اقتصادی دانش‌آموزان ارتباطی قوی وجود دارد و آموزش اقتصاد در خانواده سواد اقتصادی و کارآفرینی دانشجویان را ارتقا می‌دهد. دیوی و همکاران (Dewi et al., 2024) نیز پژوهشی با هدف توسعه، امکان‌سنجی و ارزیابی اثربخشی مواد یادگیری بر رفتار اقتصادی برای آموزش عالی انجام داده‌اند تا به دانشجویان در تصمیم‌گیری‌های پیچیده کمک کنند. پژوهش آنان نشان می‌دهد که محتوای آموزشی باعث رشد رفتار اقتصادی دانشجویان می‌شود.

با توجه به پژوهش‌های یادشده، دانش اقتصادی دیگر محدود به دانشجویان رشته‌های اقتصاد نیست بلکه جزء جدایی‌ناپذیر همه دانش‌هاست و همه افراد، به‌ویژه دانشجویان دانشگاه‌ها، نیازمند به‌کارگیری آن در حرفه و زندگی خود هستند.

پژوهش حاضر این پرسش را بررسی کرده است که آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی چه تأثیری بر رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی دارد. براین‌اساس و با استفاده از مدلی مفهومی، تأثیر آموزش اقتصاد را در خانواده و دانشگاه بر سواد و رفتار اقتصادی دانشجویان بررسی کرده‌ایم. ابتدا، در بخش ۱، به پیشینه پژوهش پرداخته‌ایم. در بخش ۲، روش پژوهش و، در بخش ۳، یافته‌های پژوهش را بررسی کرده‌و، در نهایت در بخش ۴، به بحث و نتیجه‌گیری، بیان محدودیت‌ها و طرح پیشنهادها پرداخته‌ایم.

شکل ۱. مدل مفهومی پیش‌بینی رفتار اقتصادی دانشجویان، براساس آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه، با میانجیگری سواد اقتصادی.

با توجه به هدف و مدل مفهومی پژوهش، فرضیه‌های زیر را آزمون شدند:

۱. آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه پیش‌بینی‌کننده مستقیم سواد اقتصادی دانشجویان است.
۲. آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه پیش‌بینی‌کننده مستقیم رفتار اقتصادی دانشجویان است.
۳. آموزش اقتصاد در دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی پیش‌بینی‌کننده غیرمستقیم رفتار اقتصادی دانشجویان است.
۴. آموزش اقتصاد در دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی پیش‌بینی‌کننده غیرمستقیم رفتار اقتصادی دانشجویان است.

۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی را، براساس آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی، در دانشگاه سمنان پیش‌بینی کرده است. روش پژوهش، از نظر هدف کاربردی و با توجه به نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی-همبستگی، مبتنی بر مدلی ساختاری است. در مدل تحلیل، آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه متغیرهای مستقل، سواد اقتصادی متغیر میانجی و رفتار اقتصادی متغیر وابسته است. جامعه آماری پژوهش شامل همه دانشجویان مهندسی مقطع کارشناسی، ارشد و دکتری دانشگاه سمنان (۱۷۰۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ می‌شود. با

توجه به مسیرهای فرض شده، ۱۰ پارامتر (۴ پارامتر در ماتریس گاما، ۱ پارامتر در ماتریس بتا، ۲ پارامتر در ماتریس فای و ۳ پارامتر در ماتریس سای) را برآورد کردیم. بدین ترتیب، حجم نمونه دست کم ۵ تا ۵۰ برابر پارامترهای مورد نظر بود (Muller, 1996). براساس تعداد پارامترهای مدل، نمونه‌ای را با حجم ۲۲۰ نفر در نظر گرفتیم. شرکت‌کنندگان ۲۲۰ دانشجوی مهندسی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه سمنان (۱۳۵ دانشجوی پسر و ۸۵ دانشجوی دختر؛ ۱۱۰ دانشجوی کارشناسی، ۸۰ دانشجوی کارشناسی ارشد و ۳۰ دانشجوی دکتری) بودند که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. برای پژوهش از چهار ابزار استفاده کردیم:

۱. **پرسش‌نامه رفتار اقتصادی:** به منظور سنجش میزان بروز رفتار اقتصادی بین دانشجویان مهندسی دانشگاه، از پرسش‌نامه رفتار اقتصادی هودک و کوبلوفسکی (Houdek & Koblovsky, 2017)، مشتمل بر ۷ گویه، استفاده کردیم. پرسش‌نامه به صورت طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت از «بسیار مخالفم (۱)» تا «بسیار موافقم (۵)» درجه‌بندی شده است که میان دانشجویان توزیع شد. نارمادیتیا و همکاران (Narmaditya et al., 2023b) اعتبار پرسش‌نامه را به روش پایایی ترکیبی (۰/۸۱) گزارش کرده‌اند.

۲. **پرسش‌نامه سواد اقتصادی:** به منظور سنجش میزان سواد اقتصادی دانشجویان از پرسش‌نامه بروکنر (Bruckner et al., 2015) استفاده کردیم که مشتمل بر ۸ گویه است و به صورت طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت از «بسیار مخالفم (۱)» تا «بسیار موافقم (۵)» درجه‌بندی شده است که میان دانشجویان مهندسی توزیع شد. نارمادیتیا و همکاران (Narmaditya et al., 2023b) اعتبار این پرسش‌نامه را به روش پایایی ترکیبی (۰/۸۵) گزارش کرده‌اند.

۳. **پرسش‌نامه آموزش اقتصاد در خانواده:** به منظور سنجش میزان آموزش اقتصاد در خانواده، از پرسش‌نامه دینانات و همکاران (Deenanath et al., 2019) استفاده کردیم که مشتمل بر ۶ گویه است که به صورت طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت از «کاملاً مخالفم (۱)» تا «کاملاً موافقم (۵)» درجه‌بندی شده است. نارمادیتیا و همکاران (Narmaditya et al., 2023a) اعتبار پرسش‌نامه را به روش پایایی ترکیبی (۰/۸۲) گزارش کرده‌اند.

۴. **پرسش‌نامه آموزش اقتصاد در دانشگاه:** با توجه به هدف پژوهش و به منظور سنجش میزان آموزش اقتصاد در دانشگاه، از پرسش‌نامه ۵ گوی‌های کخ و همکاران (Koch et al., 2015) استفاده کردیم که به صورت طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت از «کاملاً مخالفم (۱)» تا «کاملاً موافقم (۵)» درجه‌بندی شده است که میان دانشجویان مهندسی توزیع کردیم. سوراتنو و همکاران (Suratno et al., 2021) اعتبار این پرسش‌نامه را به روش پایایی ترکیبی (۰/۹۳) گزارش کرده‌اند.

پرسش‌نامه‌های پژوهش حاضر، همگی، استاندارد هستند و روایی و پایایی آنها آزموده است. با این حال و با توجه به تغییرات برخی از پرسش‌نامه‌ها و بومی‌سازی آنها متناسب با وضعیت موجود،

روایی و پایایی آنها را دوباره بررسی کردیم. برای بررسی روایی پرسش‌نامه‌ها، از شاخص استفاده و پرسش‌نامه اولیه را بین چند متخصص رشته مدیریت آموزشی توزیع کردیم. براساس ارزیابی متخصصان، شاخص روایی محتوایی برای همه سؤالات بالاتر از ۰/۶۲ بود. همچنین، برای ارزیابی پایایی ابزارهای پژوهش، از آلفای کرونباخ استفاده کردیم که ضرایب به ترتیب رفتار اقتصادی (۰/۷۷)، سواد اقتصادی (۰/۷۴)، آموزش اقتصاد در خانواده (۰/۸۹) و آموزش اقتصاد در دانشگاه (۰/۹۳) محاسبه شد. کل پرسش‌نامه‌های توزیع و جمع‌آوری شده ۲۳۰ پرسش‌نامه بود که پس از بازبینی پژوهشگران ۲۲۲ مورد قابل استفاده بود. برای تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزارهای آماری SPSS.23 و LISREL 8.8 استفاده کردیم. شاخص‌های توصیفی، شامل میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی، را محاسبه کردیم. روابط فرضی ساختاری را نیز با مدل تحلیل مسیر آزمودیم و شاخص‌های برازندگی مدل نهایی را گزارش کردیم.

۳. یافته‌ها

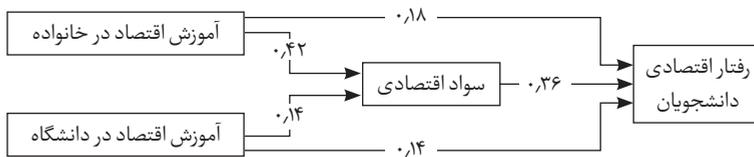
برای تعیین میانگین متغیرهای آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه، سواد اقتصادی و رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی، از آمار توصیفی میانگین، انحراف معیار و ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش استفاده کردیم (جدول ۱). در نمونه مطالعه شده، میانگین رفتار اقتصادی دانشجویان ($M = 3/53$) در یک بازه ۵ درجه‌ای نشان می‌دهد دانشجویان رفتار اقتصادی خود را بالاتر از سطح متوسط ارزیابی کرده‌اند. همچنین میانگین سواد اقتصادی ($M = 3/73$) بالاتر از سطح متوسط و میانگین آموزش اقتصاد در خانواده ($M = 2/97$) و میانگین آموزش اقتصاد در دانشگاه ($M = 2/93$) پایین‌تر از سطح متوسط ارزیابی شد. رفتار اقتصادی دانشجویان با آموزش اقتصاد در خانواده، آموزش اقتصاد در دانشگاه و سواد اقتصادی رابطه‌ای معنادار و نظری دارد. شدت رابطه رفتار اقتصادی دانشجویان با سواد اقتصادی بیش از سایر متغیرهاست ($r = 0/46, p \leq 0/05$). رفتار اقتصادی دانشجویان ارتباطی معنادار با آموزش اقتصاد در خانواده دارد ($r = 0/36, p \leq 0/05$). رفتار اقتصادی دانشجویان ارتباطی معنادار با آموزش اقتصاد در دانشگاه دارد ($r = 0/25, p \leq 0/05$). رفتار اقتصادی دانشجویان بیشتر با سواد اقتصادی مرتبط است تا آموزش اقتصاد در خانواده و آموزش اقتصاد در دانشگاه.

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی پیرسون متغیرها

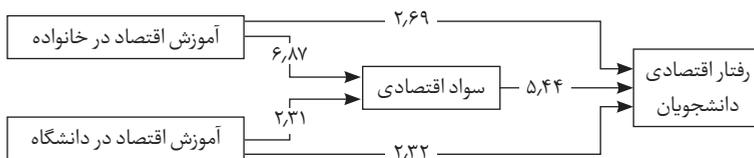
متغیرها	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳	۴
۱. آموزش اقتصاد در خانواده	۲/۹۷	۰/۸۴	-			
۲. آموزش اقتصاد در دانشگاه	۲/۹۳	۰/۸۸	۰/۱۹**	-		
۳. سواد اقتصادی	۳/۷۳	۰/۵۲	۰/۴۴**	۰/۲۲**	-	
۴. رفتار اقتصادی دانشجویان	۳/۵۳۴۵	۰/۶۲	۰/۳۶**	۰/۲۵**	۰/۴۶**	-

** $P < 0/001$ * $P < 0/05$

برای بررسی برازندگی، مدل فرضی ضرایب مسیر و معناداری آنها و نیز برازندگی داده-مدل را بررسی کردیم. مدل نهایی را در شکل ۲ گزارش کرده‌ایم. بررسی شاخص‌های برازش مدل حاکی است که مدل نهایی برازشی نسبتاً مطلوب با داده‌ها دارد (جدول ۲). تأثیرات مستقیم، غیرمستقیم و کل را در جدول ۳ مشاهده می‌کنید. در مدل نهایی، آموزش اقتصاد در خانواده تأثیری معنادار بر سواد اقتصادی دانشجویان ($\gamma_{11} = .42, t = 6.87, p \leq .05$) و نیز بر رفتار اقتصادی آنان دارد ($\gamma_{12} = .18, t = 2.69, p \leq .05$). آموزش اقتصاد در دانشگاه بر سواد اقتصادی دانشجویان ($\gamma_{21} = .14, t = 2.31, p \leq .05$) و نیز بر رفتار اقتصادی آنان دارد ($\beta_{11} = .36, t = 5.44, p \leq .05$). براساس نتایج، آموزش اقتصاد در خانواده با میانجیگری سواد اقتصادی تأثیر غیرمستقیم، مثبت و معنادار، برابر با ۰/۱۱، بر رفتار اقتصادی دانشجویان دارد. همچنین آموزش اقتصاد در دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی تأثیر غیرمستقیم، مثبت و معنادار، برابر با ۰/۰۴، بر رفتار اقتصادی دانشجویان دارد. درنهایت، آموزش اقتصاد در خانواده و در دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی تأثیر غیرمستقیم، مثبت و معنادار، برابر با ۰/۴۷، بر رفتار اقتصادی دانشجویان دارد.

شکل ۲. مدل نهایی تأثیر آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه بر رفتار اقتصادی دانشجویان با میانجیگری سواد اقتصادی. * ضریب استاندارد گزارش شده‌اند

شکل ۳. مدل نهایی تأثیر آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه بر رفتار اقتصادی دانشجویان با میانجیگری سواد اقتصادی. * ضریب t گزارش شده‌اند

جدول ۲. شاخص‌های برازندگی مدل نهایی اصلاح شده

شاخص	دامنه پذیرفته	مقدار	نتیجه
X^2	$P > 0/05$	۳/۸۸	تأیید
Df	-	۳	-
X^2/df	۳-۵	۰/۸۸	تأیید
RMSEA	$\leq RMSEA 0/08$	۰/۰۴۴	تأیید
GFI	$\geq GFI 0/90$	۰/۹۱	تأیید
NFI	$\geq NFI 0/90$	۰/۹۲	تأیید
CFI	$\geq CFI 0/90$	۰/۹۳	تأیید
IFI	$\geq IFI 0/90$	۰/۹۳	تأیید

جدول ۲ نشان می‌دهد که مدل نهایی برازش نسبتاً مطلوبی با داده‌ها دارد.

جدول ۳. تأثیر مستقیم، غیرمستقیم و کل آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه و سواد اقتصادی بر رفتار اقتصادی دانشجویان

تأثیر	مسیر	تأثیر مستقیم	تأثیر غیرمستقیم	تأثیر کل
برون‌زاد بر درون‌زاد	آموزش اقتصاد در خانواده بر رفتار اقتصادی دانشجویان	۰/۱۸**	۰/۱۱**	۰/۲۹**
	آموزش اقتصاد در دانشگاه بر رفتار اقتصادی دانشجویان	۰/۱۴*	۰/۰۴*	۰/۱۸*
	آموزش اقتصاد در خانواده بر سواد اقتصادی دانشجویان	۰/۴۲**	-	۰/۴۲**
	آموزش اقتصاد در دانشگاه بر سواد اقتصادی دانشجویان	۰/۱۴**	-	۰/۱۴**
درون‌زاد بر درون‌زاد	سواد اقتصادی بر رفتار اقتصادی دانشجویان	۰/۳۶**	-	۰/۳۶**
تأثیر کل	آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی بر رفتار اقتصادی دانشجویان	۰/۴۷**		

۴. بحث

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه علی آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی بر رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی بود. داده‌ها حاکی است که هدف پژوهش برآورده شده و همه فرضیه‌ها تحقق یافته‌اند.

نخستین یافته پژوهش حاکی است که میانگین سواد و رفتار اقتصادی دانشجویان بالاتر از متوسط است. این یافته با برخی یافته‌های پاشایی و همکاران (Pashaei et al., 2022)، پارک و همکاران (Park et al., 2022) و تیند و ری (Thind & Ray, 2023) همخوانی دارد و بدین معناست که دانشجویان، برای تصمیم‌گیری‌های پیچیده زندگی شخصی و حرفه‌ای خود، به آموزه‌های اقتصادی نیاز دارند که خانواده و دانشگاه سهم زیادی در هدایت تصمیم‌گیری آنان دارند. همچنین میانگین آموزش اقتصاد در خانواده و آموزش اقتصاد در دانشگاه پایین‌تر از سطح متوسط ارزیابی شد که این یافته با برخی از

یافته‌های فیلیپس و کیراکوف (Phillips & Kiracofe, 2023) و باربوزا (Barboza et al., 2021) هماهنگ است و بدین معناست که به آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه توجه کافی نشده است. از آنجایی که ترویج اقتصاد رفتاری دانشجویان را به تصمیم‌گیری بهتر اقتصادی تشویق می‌کند و آموزش ابزار بسیار مهم ارتقای سواد اقتصادی است، ضروری است خانواده‌ها و سیاست‌گذاران دانشگاه به کمیت و به ویژه کیفیت آموزش اقتصادی به دانشجویان توجه ویژه کنند.

در فرضیه اول که آموزش اقتصاد در خانواده پیش‌بینی‌کننده مستقیم سواد اقتصادی دانشجویان است، با توجه به مقدار آماره $t(6/87)$ ، با اطمینان ۹۵ درصد تأیید شد. نتیجه این پژوهش با نتایج پژوهش‌های اوژند و محمودپور (Ozhand & Mahmoudpour, 2023)، بوهم و همکاران (Bohm et al., 2023)، یلدریم و همکاران (Yıldırım et al., 2024)، سوراتنو و همکاران (Suratno et al., 2021)، جوهان و همکاران (Johan et al., 2021) و نارمادیتیا و همکاران (Narmaditya et al., 2023a) همخوانی دارد. سواد اقتصادی از مهارت‌های زندگی است (Cangır et al., 2024) که به‌عنوان ماده اولیه رفتار اقتصادی در فعالیت‌های اقتصادی روزانه کاربرد دارد (Nurjanah et al., 2018). نقش خانواده در همه ابعاد زندگی فرزندان انکارناپذیر است (Montazer-Atai et al., 2021) و اولین مکان دانش‌آموختن به افراد برای تسلط بیشتر بر موضوعات گوناگون به‌شمار می‌رود. پس، می‌بایست به‌عنوان آموزگار غیررسمی اقتصاد و مدیریت مالی صحیح ایفای نقش کند (Lyn & Sahid, 2021) تا سواد اقتصادی فرزندان افزایش یابد. یافته دیگر پژوهش این است که آموزش اقتصاد در دانشگاه تأثیر معنادار بر سواد اقتصادی دانشجویان دارد. این یافته، با توجه به مقدار آماره $t(2/31)$ ، فرضیه دوم پژوهش را با اطمینان ۹۵ درصد تأیید کرد که همسو با نتایج برخی از پژوهش‌ها، از جمله اوژند و محمودپور (Ozhand & Mahmoudpour, 2023)، پارک و همکاران (Park et al., 2022) و هان (Han, 2023)، است. براساس این نتیجه، سواد اقتصادی برای زندگی ضروری است زیرا درک فرد از اوضاع اقتصادی و تصمیم‌گیری او را قدرت می‌بخشد. شکل‌گیری آینده روشن اقتصادی و اجتماعی در کشور نیازمند توجه ویژه به سواد اقتصادی، به‌ویژه در دانشجویان آینده‌ساز، است و ضروری است دانشگاه‌ها آموزه‌های اقتصادی را در برنامه‌های آموزشی خود بگنجانند (Pashaei et al., 2022). این یافته آگاهی سیاست‌گذاران دانشگاه‌ها را از پرورش سواد اقتصادی بالا می‌برد (Dewi et al., 2020).

فرضیه سوم پژوهش، با توجه به مقدار آماره $t(2/69)$ ، با اطمینان ۹۵ درصد تأیید شد. آموزش اقتصاد در دانشگاه پیش‌بینی‌کننده مستقیم رفتار اقتصادی دانشجویان است که با نتایج پژوهش نارمادیتیا و همکاران (Narmaditya et al., 2023b) همخوانی و با برخی از نتایج پژوهش سالسابیللا و همکاران (Salsabilla et al., 2022) مغایرت دارد. نتایج این یافته نشان می‌دهد آموزش اقتصاد در خانواده توسعه رفتار اقتصادی منطقی دانشجویان را تشویق می‌کند. خانواده اولین و مهم‌ترین پایگاهی است که به افراد کمک می‌کند انتخاب‌های خود، از جمله رفتار مصرفی و مولد، را تعیین کنند

(Suratno et al., 2021) و از طریق آموزش‌های مستقیم یا غیرمستقیم الگوی رفتار سایر اعضای خانواده است. آموزش اقتصاد در خانواده از طریق عملی و عادت‌سازی مستقیم رفتار اقتصادی دانشجویان را با موفقیت هدایت می‌کند (Rangga et al., 2022)؛ به عبارت دیگر، آموزش توسعه رفتار اقتصادی منطقی دانشجویان را تشویق می‌کند (Narmaditya et al., 2023b).

آموزش اقتصاد در دانشگاه تأثیری معنادار بر رفتار اقتصادی دانشجویان دارد. این یافته پژوهش نیز با اطمینان ۹۵ درصد، با توجه به مقدار $t = ۲/۳۲$ ، فرضیه چهارم پژوهش را تأیید کرد که همسو با یافته پژوهش دیوی و همکاران (Dewi et al., 2024) است. در عصر جهانی شدن، زندگی پُر از چالش است و امور اقتصادی تقریباً همه امور زندگی انسان را شامل می‌شود چنان‌که دانشجویان برای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی پیچیده زندگی شخصی و حرفه‌ای خود نیاز به تلقین و تقویت آموزه‌های اقتصادی دارند. آموزش اقتصادی نسل‌های آینده را، با درک مفاهیم اساسی اقتصادی و مهارت‌های مواجهه با چالش‌های اقتصادی جهانی تجهیز می‌کند (Thao, 2023) و باعث می‌شود فرد به‌درستی برنامه‌ریزی و مدیریت مالی کند و موقعیت مالی فعلی و آینده خود را بشناسد. رفتار اقتصادی از طریق تمرین و آموزش تقویت می‌شود (Montazer-Atai et al., 2021). با آموزش اقتصادی دانشگاهی به جوانان فرصت می‌دهیم در مقام عوامل تحول فکر کنند و با موقعیت‌های پیچیده اقتصادی سازگار شوند (Bonaf & Gonzalez, 2020). برای اطمینان از اینکه دانشجویان جامع‌ترین آموزش ممکن را دریافت می‌کنند، ضروری است دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دوره‌های رفتار اقتصادی را برگزار کنند و توسعه دهند (Williamson, 2021). سیاست‌های تقویت آموزش اقتصادی نسل بعدی را آماده مواجهه با پیچیدگی‌ها و چالش‌های اقتصاد جهانی می‌کنند (Thao, 2023). مدیران دانشگاه‌ها با برنامه‌ریزی و آموزش‌های اقتصادی درست در رشته‌های مهندسی و برگزاری واحدهای درسی مرتبط با اقتصاد بر رفتار اقتصادی دانشجویان تأثیر خواهند داشت.

فرضیه پنجم پژوهش با اطمینان ۹۵ درصد و با توجه به مقدار $t = ۵/۴۴$ تأیید شد و نشان داد که سواد اقتصادی دانشجویان پیش‌بینی‌کننده مستقیم رفتار اقتصادی دانشجویان است. این یافته با یافته‌های باربوزا و همکاران (Barboza et al., 2021)، بوآنا و پاتریشیا (Buana & Patrisia, 2021)، تیند و ری (Thind & Ray, 2023)، سهروات و همکاران (Sehrawat et al., 2021)، لئو و ژانگ (Liu & Zhang, 2021)، سالسابیلا و همکاران (Salsabilla et al., 2022)، نیآوردی و سهپوتری (Mawardi & Sahputri, 2022)، عیرفان و همکاران (Irfan et al., 2023) و مورا و بائونو (Mora & Bawono, 2021) همخوانی دارد. به‌طور کلی، رفتار اقتصادی دانشجویان از موضوعات مهم عرصه آموزش است چراکه، از سویی، تصمیمات آنان در دوره دانشجویی تأثیر زیادی بر وضعیت اقتصادی و شغلی‌شان پس از اتمام دوران تحصیل دارد و، از سوی دیگر، همه فعالیت‌های آنان در طول دوره دانشجویی و حتی زندگی آینده به‌نوعی با دانش و رفتار اقتصادی مرتبط است. بااین حال، بسیاری از افراد از درک اصول اولیه مالی ناتوان‌اند که این

موضوع مدیریت مؤثر امور اقتصادی‌شان را مختل می‌کند. سواد مالی تأثیر درخور توجهی بر رفتار مالی، برای مثال بر رفتار سرمایه‌گذاری، دارد (Hastings & Mitchels, 2020). داشتن سواد اقتصادی کافی تصمیم‌گیری درست اقتصادی را در موقعیت‌های اقتصادی ممکن می‌سازد، راه رفتارهای اقتصادی آگاهانه‌تر، مسئولانه‌تر و سازگارتر را هموار می‌کند و وسیله ارتقای فرهنگ تولید و مصرف است که منجر به مدیریت مالی شخصی بهتر و انعطاف‌پذیری اقتصادی می‌شود. لذا، سواد اقتصادی منبع مهم ایجاد رفتار اقتصادی مطلوب، پایداری اقتصادی و پیشرفت جوامع به‌شمار می‌رود. به‌همین دلیل، نقش مؤسسات آموزش عالی در ارتقای سواد اقتصادی بین دانشجویان اهمیت دارد (Lyn & Sahid, 2021). از دیگر نتایج پژوهش این بود که آموزش اقتصاد در خانواده با میانجیگری سواد اقتصادی تأثیری غیرمستقیم، مثبت و معنادار، برابر با ۰/۱۱، بر رفتار اقتصادی دانشجویان دارد. این یافته فرضیه ششم پژوهش را تأیید کرد و با برخی پژوهش‌ها، از جمله سوراتنو و همکاران (Suratno et al., 2021)، جوهان و همکاران (Johan et al., 2021)، نارمادیتیا و همکاران (Narmaditya et al., 2023a)، هم‌سوست. برای اطمینان از رفاه آینده، کشور نیاز به تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان آگاه و توانمند برای زندگی آینده دارد. فرد بدون سواد کافی اقتصادی نمی‌تواند به‌درستی برنامه‌ریزی مالی کند و رفتار اقتصادی درستی بروز دهد. سواد اقتصادی لازمه مدیریت منابع موجود برای زندگی بهتر دانشجویان است و خانواده نقش اساسی در ارتقای آن و بروز رفتار اقتصادی مطلوب در فرزندان دارد. آموزش‌های اقتصادی مستقیم یا غیرمستقیم در خانواده با ارتقای سواد اقتصادی موجب بروز رفتار منطقی اقتصادی می‌شود. به‌بیان دیگر، آموزش اقتصاد در خانواده، علاوه بر ایجاد سواد اقتصادی، رفتار اقتصادی دانشجویان را تقویت می‌کند.

فرضیه هفتم پژوهش این بود که آموزش اقتصاد در دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی پیش‌بینی‌کننده غیرمستقیم رفتار اقتصادی دانشجویان است که، با توجه به یافته‌ها، تأثیر غیرمستقیم، مثبت و معنادار برابر با ۰/۰۴ تأیید شد. نتایج پژوهش‌های جونز و همکاران (Jones et al., 2019) و بوآنا و پاتریشیا (Buana & Patrisia, 2021) با نتایج پژوهش حاضر هم‌سوست. از آنجاکه دانشگاه نقشی بی‌بدیل در جهت‌گیری افراد به امور اقتصادی دارد و بخش اعظمی از سطح سواد و رفتار اقتصادی دانشجویان در آن شکل می‌گیرد، آموزش دروس مرتبط با اقتصاد در برنامه درسی رشته‌های مهندسی سواد اقتصادی آنان را افزایش می‌دهد و از آن طریق دانشجویان رفتار اقتصادی درستی از خود بروز خواهند داد. این نتیجه نشان می‌دهد برنامه‌های آموزشی دانشگاه و ارتباط با استادان خبره سواد اقتصادی دانشجویان را ارتقا می‌بخشد و منجر به رفتار مطلوب اقتصادی می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

هدف مطالعه حاضر بررسی نقش میانجیگر سواد اقتصادی در پیش‌بینی رفتار اقتصادی دانشجویان مهندسی براساس آموزش اقتصاد در خانواده و دانشگاه بوده است و بر نقش دانشگاه و خانواده در

ایجاد سواد اقتصادی و شکل‌گیری رفتار اقتصادی دانشجویان تأکید می‌کند. شایان توجه است که خانواده اولین پایگاه اجتماعی‌کننده انسان و مهم‌ترین پایگاه انتقال عوامل اقتصادی، فرهنگی و سیاسی است که نقشی اساسی در شکل‌گیری رفتار فرزندان دارد. دانشگاه نیز از نهادهای مهم است که فرد خود را در اجتماع می‌یابد و نقشی اثربخش در یادگیری سواد اقتصادی دانشجویان ایفا می‌کند. سواد اقتصادی عنصری مهم در پیشرفت و ثبات اقتصادی است که سبب می‌شود فرد در موقعیت‌های مهم تصمیمات اقتصادی بگیرد. در صورتی که دانشجو سواد اقتصادی بالایی داشته باشد آن را در رفتار خود بروز می‌دهد و ساختمان اقتصاد زندگی‌اش را استوار خواهد ساخت. با توجه به نقش بی‌بدیل خانواده در شکل‌دهی رفتار و نقش دانشگاه در ادامه اجرای مأموریت‌های سنتی خود، مانند آموزش و پژوهش، می‌بایست این دو مسئولیت‌های جدیدی را در آموزش اقتصاد بر عهده گیرند تا با آموزش‌های اقتصادی منجر به ارتقای سواد اقتصادی و رفتار اقتصادی دانشجویان شوند.

به‌طورکلی، در کشور ما، آموزش غیررسمی در خانواده و آموزش رسمی دانشگاه‌ها افراد را به‌صورت شایسته آماده‌ی روبرویی با دنیای پس از تحصیل نمی‌کند. سواد اندک مالی بر زندگی افراد، خانواده، دوستان و شرکای تجاری آنان، به سبب تصمیم‌گیری‌های نادرست، تأثیر منفی می‌گذارد و حتی ثروت ملی و سطح رفاه مالی را در جامعه کاهش می‌دهد. براین اساس و با استناد به نتایج پژوهش و تأیید فرضیه‌ها، آموزش اقتصاد در خانواده و در دانشگاه با میانجیگری سواد اقتصادی تأثیر غیرمستقیم، مثبت و معنادار بر رفتار اقتصادی دانشجویان دارد. تشویق به درک بهتر مفاهیم اقتصادی و آموزش اقتصادی مؤثر در خانواده و دانشگاه سواد اقتصادی دانشجویان را بالا می‌برد و در نتیجه تصمیمات اقتصادی عاقلانه‌تری می‌گیرند و ثبات مالی بهتری برای آینده خود ایجاد می‌کنند. بنابراین، ارتقای سواد اقتصادی و آموزش اقتصادی در بین دانشجویان سرمایه‌گذاری‌ای ارزشمند در آماده‌سازی نسل‌های آینده برای چالش‌های پیچیده اقتصادی است.

درنهایت و با توجه به تأثیر مثبت و معنادار آموزه‌های اقتصادی خانواده و دانشگاه بر سواد اقتصادی و تأثیر مثبت و معنادار سواد اقتصادی بر رفتار اقتصادی، پیشنهاد می‌کنیم:

- عناصر مهم سواد و رفتار اقتصادی به خانواده‌ها آموزش داده شود تا به فراهم‌کردن این عناصر ترغیب شوند.
- مدیران دانشگاه‌ها و سیاست‌گذاران رویکردی استانداردتر و قوی‌تر به آموزش‌های اقتصادی باکیفیت‌تر به دانشجویان داشته باشند و رفتار اقتصادی آنان را توسعه دهند.
- محتوای آموزشی دانشجویان مهندسی از منظر پرداختن به اقتصاد بازمینی و تقویت شود.
- چگونگی آموزش سواد اقتصادی در کشورهای دیگر به‌طور تطبیقی بررسی شود تا چشم‌انداز ارزشمندی به برنامه‌های آموزش اقتصادی با زمینه‌های فرهنگی خاص ارائه دهد.
- به‌منظور ارزیابی تأثیر بلندمدت برنامه‌های آموزش اقتصادی بر نتایج اقتصادی دانشجویان پس

از فارغ التحصیلی، مطالعات طولی صورت پذیرد که شامل ردیابی رفتارهای مالی، عادات پس انداز، سطح بدهی و رفاه مالی کلی در یک دوره طولانی باشد.

پژوهش حاضر نیز، مانند هر پژوهشی، محدودیت‌هایی دارد؛ برای مثال، محدود به دانشجویان یک دانشگاه دولتی است. همچنین سواد و رفتار اقتصادی دانشجویان را در یک مقطع زمانی بررسی کرده است. با توجه به تغییرات روزافزون جامعه، سواد و رفتار اقتصادی پیوسته در حال تغییر است و می‌بایست پژوهش حاضر مطابق با تغییرات بررسی و به‌روز شود. از سوی دیگر، متغیرهای پژوهش با استفاده از پرسش‌نامه‌های خودگزارشی بررسی و سنجش شده‌اند که، با توجه به پیچیدگی رفتار، احتمالاً با مقدار واقعی فاصله دارند. براین اساس، در تفسیر نتایج پژوهش حاضر می‌بایست احتیاط کرد. در پژوهش‌های آینده، از طریق پژوهش‌های تجربی با مداخله و آموزه‌های اقتصادی خانواده و دانشگاه، می‌توان تأثیر آنها را بر سواد و رفتار اقتصادی بررسی کرد.

سپاسگزاری

این طرح تحقیقاتی با استفاده از اعتبار ویژه پژوهشی (پژوهانه) دانشگاه سمنان با شماره طرح ۲۲۶/۱۴۰۳/ط۱۴۰۳۹۶ انجام شده است.

References

- Archunan, K., (2024) New education policy and its impact on higher education in india. *Shanlax International Journal of Management*, 11(1), 84-89. <https://doi.org/10.34293/management.v11i1Jan-7144>.
- Barboza, G., Bongini, P., & Rossolini, M. (2021). Financial (il)literacy vs. individual's behavior. Evidence on credit card repayment patterns. *Financial Services Review*, 29(4), 247-276. <https://doi.org/10.61190/fsr.v29i4.3462>.
- Bohm, P., Bohmova, G., Gazdíkova, J., & Simkova, V. (2023). Determinants of financial literacy: Analysis of the impact of family and socioeconomic variables on undergraduate students in the slovak republic. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(4), 252.
- Bonal, X., & González, S. (2020). The impact of lockdown on the learning gap: family and school divisions in times of crisis. *International Review of Education*, 66(5), 635-655. <https://doi.org/10.1007/s11159-020-09860-z>.
- Bruckner, S., F€orster, M., Zlatkin-Troitschanskaia, O., Happ, R., Walstad, W.B., Yamaoka, M., Asano, T., (2015). Gender effects in assessment of economic knowledge and understanding: differences among undergraduate business and economics students in Germany, Japan, and the United States. *Peabody Journal of Education*, 90(4), 503-518. <https://doi.org/10.1080/0161956X.2015.1068079>.
- Buana, S., & Patrisia, D. (2021). The influence of financial literacy, financial self efficacy, and social economic status on financial management behavior on students of the faculty of economics, padang state University. *Financial Management Studies*, 1(2), 367-378. <https://doi.org/10.24036/JKMK.V1I2.14>.
- angır, M., Sartyıldız, A., Budak, C., Kamak, Z., Ayyıldız, F., Bozer, I., & Sayar, B. (2024). Investigation of teachers' financial literacy levels. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(103), 142-148. doi: <https://10.1080/1331677X.2020.1820362>.
- Cera, G., Ajaz Khan, K., Mlouk, A., & Brabenc, T. (2021). Improving financial capability: the mediating role of financial behaviour. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 34(1), 1265-1282. doi: <https://doi.org/10.1080>

/1331677X.2020.1820362.

- Chernov, V. A. (2023). Financial literacy and consumer culture in behavioral economics as a condition for sustainable development. *Proceedings of the Voronezh State University of Engineering Technologies*, 84(3), 472–484. (In Russ). doi: <https://doi.org/10.20914/2310-1202-2022-3-472-484>.
- Deenanath, V., Danes, S. M., & Jang, J. (2019). Purposive and unintentional family financial socialization, subjective financial knowledge, and financial behavior of high school students. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 30(1), 83–96. doi: 10.1891/1052-3073.30.1.83.
- Dewi, R. M. (2024). Development of learning material in behavioral economics for higher education. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 14(3), 192–199. doi: 10.1080/19496591.2022.2074796. .
- Dewi, V. I., Febrian, E., Effendi, N., Anwar, M., & Nidar, S. R. (2020). Financial literacy and its variables: The evidence from Indonesia. *Economics and Sociology*, 13(3), 133–154. doi:10.14254/2071-789X.2020/13-3/9.
- Dilek, S., Kesgingoz, H., Konak, A., Halicioglu, S., (2018). Factors affecting economic literacy. *Afro Eurasian Stud*, 7(1), 7–47 .doi: <https://doi.org/10.33722/afes.475575>.
- Erwinsyah, E. (2022). Environmental knowledge, attitudes, and practices for behavior change of university students: The case of Indonesia. *Journal of STEAM Education*, 5(2), 177–188. doi: <http://www.doi.org/10.55290/steam.1075516>.
- Fitri, N., Herawan, E., & Febianti, Y. N. (2022). The effects of consumer behavior and digital literacy on consumption patterns in students. *Journal of Inovasi Pendidikan Ekonomi (JIPE)*, 12(1), 85–93. doi: <https://doi.org/10.24036/011166480>.
- Godwin Gey, Dan'Asabe, Yahaya Yusuf, Masha S. Menhat, Tijjani Abubakar, Nnamdi J. Ogbuke, (2019). Agile capabilities as necessary conditions for maximizing sustainable supply chain performance: an empirical investigation. *International Journal of Production Economics*. 222, 107501. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2019.09.022>.
- Greenberg, A. E., & Hershfield, H. E. (2019). On shifting consumers from high-interest to low-interest debt. *Financial Planning Review*, 2(1), e1035. doi: <https://doi.org/10.1002/CFP2.1035> .
- Han, S. (2023). To what extent do grade levels and the requirement of an economics course in high school impact the financial literacy levels of students in the United States? *Journal of Student Research*, 11(3), 1–13. doi: 10.47611/jsr.v11i3.1671 .
- Harsoyo, Y., Saptono, L., Purwanta, H., (2017). The level of economic literacy toward economics teacher candidates in Yogyakarta, Indonesia. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*, 3(4), 73. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10834-021-09792-2>.
- Hastings, J & Mitchels, Os. (2020). How financial literacy and impatience shape retirement wealth and investment behaviors. *Journal of Pension Economics and Finance*, 19(1), 1–20. doi:10.1017/S1474747218000227.
- Houdek, P. Koblowsky, P. (2017). Behavioural economics of organization: employees and managers, *E M Ekon. Manag.* 20(1), 4–15. doi: 10.15240/tul/001/2017-1-001.
- Ilugbusi, B. S., & Adisa, O. (2024). Behavioral economics in US financial literacy programs: A comprehensive review—Evaluating the role of psychology-driven strategies in enhancing understanding and responsible financial behaviors among citizens. *International Journal of Economics and Management*, 16(3), 351–364. doi: <http://doi.org/10.47836/ijeam.16.3.06>.
- Irfan, I., Nasyalia, C., Muhyarsyah, M., Hani, S., & Sari, M. (2023). The impact of financial literacy and financial inclusion towards the saving behavior of the students. *Management Scientific Journal*, 13(2), 439–453. doi: 10.22441/jurnalmix.2023.v13i2.012 .
- Johan, I., Rowlingson, K., & Appleyard, L. (2021). The effect of personal finance education on the financial knowledge, attitudes and behaviour of university students in Indonesia. *Journal of Family and Economic Issues*, 42(2), 351–367. <https://doi.org/10.1007/s10834-020-09721-9>.
- Jones, C., Fouty, J. R., Lucas, R. B., & Frye, M. A. (2019). Integrating individual student advising into financial education to optimize financial literacy in veterinary students. *Journal of Veterinary Medical Education*, 46(4),

- 562-572. doi: 10.3138/jvme.1117-1561 .
- Karimov, U. U. (2023). The importance of family education and education in the development of civil society. *Gospodarka i Innowacje*, 41, 580-588.
 - Khalisharani, H., Sabri, M. F., Johan, I. R., Burhan, N. A. S., & Yusof, A. N. M. (2022). The influence of parental financial socialisation and financial literacy on university student's financial behaviour. *International Journal of Economics & Management*, 16(3), 351-364. doi: <http://doi.org/10.47836/ijeam.16.3.06>.
 - Kim, K. T., & Lee, J. M. (2021). A review of a decade of financial behavior research in the journal of family and economic issues. *Journal of Family and Economic Issues*, 42, 131-141. doi: <https://doi.org/10.1007/s10834-020-09711-x>.
 - Koch, A., Nafziger, J., & Nielsen, H. S. (2015). Behavioral economics of education. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 115, 3-17. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2014.09.005>.
 - Kusumojanto, D. D., Wibowo, A., Kustiandi, J., & Narmaditya, B. S. (2021). Do entrepreneurship education and environment promote students' entrepreneurial intention? the role of entrepreneurial attitude. *Cogent Education*, 8(1), 1948660. doi:<https://doi.org/10.1080/2331186X.2021.1948660>.
 - Liu, L., & Zhang, H. (2021). Financial literacy, self-efficacy and risky credit behavior among college students: Evidence from online consumer credit. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 32, 100569. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbef.2021.100569>.
 - Lyn, S. H. M., & Sahid, S. (2021). Economic literacy and its effects on students' financial behavior at Malaysian Public University. *Sciences*, 11(8), 736-750. doi:10.6007/IJARBSS/v11-i8/10551 .
 - Maman, D., & Rosenhek, Z. (2023). Governing individuals' imaginaries and conduct in personal finance: The mobilization of emotions in financial education. *Journal of Consumer Culture*, 23(1), 188-208. doi: 10.1177/14695405211069952.
 - Mankiw, N. G. (2020). *Principles of Economics*. Cengage Learning, Boston, MA, USA.
 - Mawardi, M. K. (2022). Do entrepreneurship education and family entrepreneurial orientation are matter for student's entrepreneurial intention. *Journal Aplikasi Manajemen*, 20(2). doi: <https://doi.org/10.21776/ub.profit.2022.-16.01.4>.
 - Mireku, K., Appiah, F., & Agana, J. A. (2023). Is there a link between financial literacy and financial behaviour?. *Cogent Economics & Finance*, 11(1), 2188712. <https://doi.org/10.1080/23322039.2023.2188712>.
 - Mohaghegh Kia, N., Barmaki, N., & Akram, A. (2021). Determining the level of financial literacy and its relationship with financial behavior and financial attitude (case study of Parandak Higher Education Institute students). *Accounting and Auditing Research (Accounting Research)*, 13(51), 187-198. [In Persian] doi:10.22034/iaar.2021.141684.
 - Mokhtari, S. A. M., & Rizvani, R. (2022). Application of artificial intelligence in history education. *Research in History Education*, 3(4), 53-65 [In Persian]. doi: 20.1001.1.28211014.1401.3.4.5.9.
 - Montazer-Atai, Shamshadi, S., & Shamshadi, M. (2021). The role of teachers in improving the economic behavior of students with an action research approach. *Transcendent Education Quarterly*, 1(1), 60-70 [In Persian].
 - Mora, A. G. O., & Bawono, S. (2021). Science development of psychology and economics in business-a: english. *Journal Manajemen Javanegara*, 3(1), 25-29.
 - Mughal, N., Wen, J., Zhang, Q., Pekergin, Z. B., Ramos-Meza, C. S., & Pelaez-Diaz, G. (2024). Economic, social, and political determinants of environmental sustainability: Panel data evidence from next eleven economies. *Energy & Environment*, 35(1), 64-87. <https://doi.org/10.1177/0958305X221124224>.
 - Mueller, R. O. (1997). Structural equation modeling: Back to basics. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 4(4), 353-369. <https://doi.org/10.1080/10705519709540081>.
 - Narmaditya, B. S., & Sahid, S. (2023a). Financial literacy in family and economic behavior of university students: a systematic literature review. *The Journal of Behavioral Science*, 18(1), 114-128.
 - Narmaditya, B. S., Sahid, S., & Hussin, M. (2023b). How does family economic education foster students' economic behavior? The mediating role of economic and entrepreneurial literacy. *Heliyon*, 9(5). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.103000>.

- org/10.1016/j.heliyon.2023.e15608.
- Nicolaescu, V. G., & Toderascu, C. (2023). Financial education as a tool for financial development. *Journal of Public Administration, Finance and Law*, 27, 323–331. doi: 10.47743/jopaf1-2023-27-24 .
 - Nurjanah, S., Ilma, R. Z., & Suparno, S. (2018). Effect of economic literacy and conformity on student consumptive behaviour. *Dinamika Pendidikan*, 13(2), 198–207.
 - Nwodoh, E. O. (2024). Revamping tertiary education to meet global needs and challenges in post-pandemic era for economic growth and development. *The Nigerian Journal Research and Production*, 26(1), 1–10. <https://acjol.org>.
 - Nzerem, T. A. N. (2021). Nigerian education and functionality in the 21st century. *Journal of Knowledge review* 2(3). 641–647. doi: 10.30918/AERJ.93.19.049.
 - Ozhand, I., & Mahmoudpour, K. (2023). Cognitive ability, economic knowledge and financial literacy. *Scientific Journal of Modern Research Approaches in Management and Accounting*, 7(24), 119–130 [In Persian].
 - Park, C. M., Kraus, A. D., Dai, Y., Fantry, C., Block, T., Kelder, B., Howard, K. A. S., & Solberg, V. S. (2021). Empowering women in finance through developing girls' financial literacy skills in the united states. *Behavioral Sciences*, 11(12), 176. doi: 10.3390/bs11120176 .
 - Pashaei, A., Hosni, M., Mohajeran. B., & Shahbazi, K. (2022). Investigating the causal relationship of economics education with financial literacy, decision-making skills and entrepreneurial intention of students. *Iranian Engineering Education Quarterly*, 25(97), 1–23 [In Persian]. <https://doi.org/10.22047/ijee.2023.361381.1938>.
 - Patma, T. S., Wardana, L. W., Wibowo, A., Narmaditya, B. S., & Akbarina, F. (2021). The impact of social media marketing for Indonesian SMEs sustainability: Lesson from Covid-19 pandemic. *Cogent Business & Management*, 8(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/23311975.2021.1953679>.
 - Phillips, T., & Kiracofe, C. (2023). Financial literacy programming in higher education: What's there and what's missing. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, 60(5), 702–715. <https://doi.org/10.1080/19496591.2022.2074796>.
 - Pimdee, P. (2020). Antecedents of Thai student teacher sustainable consumption behavior. *Heliyon*, 6(8), 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e04676>.
 - Piscitelli, A., & Duggento, A. M. (2022). Do young people really engage in sustainable behaviors in their lifestyles? *Social Indicators Research*, 163(3), 1467–1485. <https://doi.org/10.1007/s11205-022-02955-0>.
 - Rangga, A. E. D., Haryono, A., & Utomo, S. H. (2022). The influence of family of family economic, self-control, and individual modernity on consumptive behavior through financial literacy in bachelor students of the faculty of economics and business, universitas Negeri Malang Class of 2020. *literacy: International Scientific Journals of Social, Education, Humanities*, 1(3), 65–79. doi: <https://doi.org/10.56910/literacy.v1i3.319>.
 - Salsabilla, S. I., Tubastuvi, N., Purnadi, P., & Innayah, M. (2022). Factors affecting personal financial management. factors affecting personal financial management. *Jurnal Manajemen Bisnis*, 13(1), 168–184. doi: 10.18196/mb. V 13i1.13489. .
 - Santos, D. B., Mendes-Da-Silva, W., Norvilitis, J. M., Protin, P., & Onusic, L. (2021). Parents influence responsible credit use in young adults: Empirical evidence from the United States, France, and Brazil. *Journal of Family and Economic Issues*, 43(2), 368–383. <https://doi.org/10.1007/s10834-021-09792-2>.
 - Sehrawat, K., Vij, M., & Talan, G. (2021). Understanding the path toward financial well-being: evidence from India. *Frontiers in Psychology*, 12, 638408. doi: 10.3389/fpsyg.2021.638408 .
 - Suratno, S., Narmaditya, B. S., & Wibowo, A. (2021). Family economic education, peer groups and students' entrepreneurial intention: The mediating role of economic literacy. *Heliyon*, 7(4), 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06692>.
 - Taiwo, T. E., & Olanipekun, L. O. P (2023). Eduvational enhancement as a veritable tool for socio-cultural political and economic effectiveness in remo north area of Ogun State. *Journal of Mathematics and Computer Science*, 1(1), 79–103.
 - Thao, N. T. P. (2023). The importance of economic education: preparing future generations for global economic challenges. *Journal of Asian Multicultural Research for Economy and Management Study*, 4(4), 31–35. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15608>.

org/10.47616/jamrems.v4i4.464.

- Thind, S. K., & Ray, A. (2023). Evaluating the impact of financial literacy programs on investment behaviours: A survey study. *European Economic Letters (EEL)*, 13(5), 1592–1607. <https://doi.org/10.52783/eel.v13i5.941>.
- Trinh, N. T. H. (2023). Higher education and its role for national development. A research agenda with bibliometric analysis. *Interchange*, 54(2), 125–143. <https://doi.org/10.1007/s10780-023-09493-9>.
- Van Le, D., & Tran, T. Q. (2024). Economic growth and quality of education: Evidence from the national high school exam in Vietnam. *International Journal of Educational Development*, 104, 102947. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102947>.
- Wahyudi, A., Juniarsa, N., Anggoro, Y., & Waluyo, S. A. (2024). The influence of economic literacy, self-control and lifestyle on student consumption behavior (case study of stie indocakti malang students): English. *Tamansiswa Accounting Journal Internasional*, 2(1), 113–124. doi:10.18860/jpips.v8i2.15260.
- Wee, L. L. M., & Goy, S. C. (2022). The effects of ethnicity, gender and parental financial socialization on financial knowledge among Gen Z: The case of Sarawak, Malaysia. *International Journal of Social Economics*, 49(9), 1349–1367. <https://doi.org/10.1108/IJSE-02-2021-0114>.
- Williamson, B. (2021). Psychodata: disassembling the psychological, economic, and statistical infrastructure of social-emotional learning. *Journal of Education Policy*, 36(1), 129–154. <https://doi.org/10.1080/02680939.2019.1672895>.
- Yao, W., Zhen, Y., & Zhang, Y. (2022). Construction of cognitive model of family education decision-making based on neural network. *Occupational Therapy International*, 1–14. <https://doi.org/10.1155/2022/4082381>.
- Yıldırım, S., Yıldırım, M. M., & Vardari, L. (2024). The effect of undergraduate programs on financial literacy level: the case of kosovo. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 14(3), 170–182. <https://doi.org/10.47750/pegegog.14.03.16>.
- Zahra, D. R., & Anoraga, P. (2021). The influence of lifestyle, financial literacy, and social demographics on consumptive behavior. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(2), 1033–1041. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2021.vol8.no2.1033>.

◀ فریده نصیری: دانشجوی دکتری رشته مدیریت آموزشی در دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه سمنان می‌باشد. فعالیت‌های پژوهشی و مطالعاتی ایشان در زمینه چالش‌های نظام آموزش و پرورش می‌باشد.

◀ سکینه جعفری: دارای مدرک تحصیلی دکتری در رشته مدیریت آموزشی از دانشگاه سمنان است. ایشان هم اکنون عضو هیئت علمی و دانشیار گروه مدیریت آموزشی دانشگاه سمنان می‌باشد. فعالیت‌های پژوهشی و مطالعاتی ایشان در زمینه چالش‌های نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی می‌باشد.